

УКРАЇНА ПІД ВПЛИВОМ СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розкрито світові інтеграційні процеси та місце України в них. Відмічено, що стратегічною метою має стати укладання угоди про асоційоване членство в ЄС, прискорення входження України у фінансовий простір Європи. Україна має все необхідне для включення її у процеси регіоналізації міжнародного співробітництва.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційні процеси, співробітництво.

В статье раскрыты мировые интеграционные процессы и место Украины в них. Отмечено, что стратегической целью должно стать заключение соглашения об ассоциированном членстве в ЕС, ускорение вхождения Украины в финансовое пространство Европы. Украина имеет все необходимое для включения ее в процессы регионализации международного сотрудничества.

Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, сотрудничество.

In the article the World integration processes and place of Ukraine in has been disclosed. It is noted, that strategic purpose must become the conclusion of agreement about associated membership in the European Union, the acceleration of the entry of the Ukraine into the financial space of Europe. Ukraine has entire necessary for its start in the processes of the regionalization of international collaboration.

Keywords: integration, integration processes, cooperation.

Типовою тенденцією розвитку міжнародних економічних відносин на початку ХХІ століття є інтернаціоналізація, а важливими виявами її – як глобалізація, так і регіоналізм. Від пошуку можливостей співробітництва – до взаємної адаптації, від взаємовигідних контактів – до інтеграції зусиль, від обміну – до взаємопроникнення, від взаємопроникнення – до формування єдиного ринкового та навіть соціального простору – ось принципи, що становлять основу його конкретних ознак.

Проблеми вдосконалення методологічних засад світових інтеграційних процесів та місця України в них розглядаються в наукових працях багатьох вітчизняних учених-економістів, зокрема: В. П. Горбуліна, Л. В. Дейнеко, В. В. Козика, П. Т. Саблука, А. С. Філіпченко, Н. Д. Чалої, А. А. Чухно, О. П. Шнипко та інших.

Оскільки сьогодні виникла об'єктивна необхідність поступового, але неухильного включення економіки України до світових інтеграційних процесів, треба враховувати всі вихідні, визначальні умови, що складаються у світовій економічній системі [1, с. 28].

По-перше, світова економічна система дедалі більше стає глобальною цілісністю, в якій посилюється взаємозалежність національних економік на основі поглиблення транснаціоналізації виробництва й обігу, всього господарського життя.

По-друге, зростає інтенсивність регіональних інтеграційних процесів, що приводить, з одного боку, до виникнення великих економічних просторів та вилучення відповідного ефекту за рахунок зростання масштабів виробництва, а з іншого – до сегментації світового ринку, секторизації єдиного світового господарства через створення відносно замкнутих торгово-економічних блоків та інтеграційних угруповань.

По-третє, глобальна економіка як міжнародна господарська система характеризується циклічністю розвитку, що впливає на динаміку, темпи й пропорції економічного поступу окремих країн як її елементів та ланок.

По-четверте, домінуючими факторами і світового, і національного економічного розвитку стають інтелектуально-інформаційні складові, які отримують могутній поштовх унаслідок науково-технологічної революції.

З відродженням Української держави почався новий період в історії її народу, адже здобувши незалежність, країна отримала можливість безпосереднього спілкування з іншими державами, стала суб'єктом міжнародного життя, включилася в глобальні процеси.

Слід зауважити, що поспішність при визначенні інтеграційних пріоритетів може обернутися для України та її національного промислового комплексу величезними втратами. На жаль, наша держава вже має гіркий досвід у вирішенні цього питання. На початку 1990-х років правлячі політики, скориставшись “підказками” прозахідно налаштованих економістів, спробували переорієнтувати більшість зовнішньоекономічних зв'язків зі сходу на захід (там передбачалося збувати сировину і закуповувати новітнє обладнання) та південь (мав стати альтернативою російському ринку енергоносіїв). Однак виявилось, що наші товари, особливо на західних ринках, ніхто не чекав: частково через їх низьку якість, а також через можливе загострення конкуренції. Тому національні товаровиробники нових ринків не придбали, а старі (на сході, у країнах СНД) – частково втратили. Навіть якби наші товари були допущені на рівних умовах конкурувати із західними, то, за деяким винятком, вони не могли б там продаватися, тому що співвідношення ціни та якості було не на їх користь. Особливо негативні наслідки – це втрата російських ринків чорних металів, цукру та ін. За оцінками А. А. Чухна, спроба змінити інтеграційні вектори “забезпечила” Україні не менше 50% спаду виробництва [2, с. 10].

Участь країн в інтеграційних угрупованнях, як правило, залежить від географічно-економічного вектору. Так, Н. Д Чала [3, с. 8] зазначає, що теоретично Україна може спрямувати інтеграційний вектор до країн СНД, ЄС, Азіатсько-Тихоокеанського регіону (рис.). Що ж стосується СНД на теренах колишнього Радянського Союзу, то у сьогоденній формі вона переживає глибоку ідеологічну та інституціональну кризу. В основі її лежить, з одного боку, суперечність між прагненням певних сил Російської Федерації надати їй домінуючу роль на пострадянському просторі в усіх сферах відносин, а з іншого – спрямованість інших країн на розвиток передусім економічного співробітництва на рівноправних засадах. Саме поглиблення цієї суперечності призвело до започаткування РФ стратегії

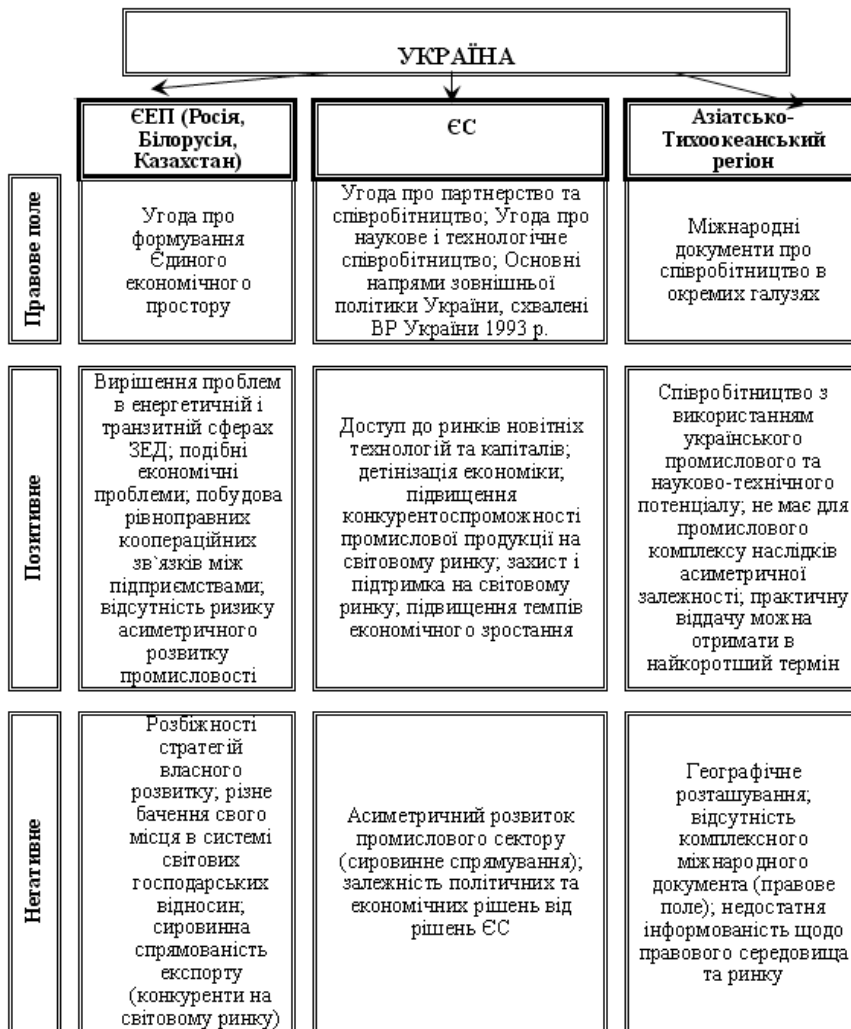

Рисунок. Інтеграційні вектори України

різномірної інтеграції держав СНД, статуту якого Україна, як відомо, не підписала. У середньостроковій перспективі можна виділити окремо фактори як на користь інтеграції в межах пострадянського простору, так і проти неї. Серед позитивних чинників можна виділити подібність економічних проблем та процесів, відсутність ризику асиметричного розвитку виробництва та побудова рівноправних виробничих зв'язків; до негативних – розбіжність стратегій розвитку та позиціонування в системі світових господарських відносин, конкурування на світовому ринку в сировинному секторі.

Унікальність положення України дає їй також змогу відігравати роль однієї з найбільш важливих ланок на осі “Захід–Схід”. На полюсах цього стратегічного напрямку розміщуються два основних світових торговельних блоки. Про важливість східного напрямку зовнішньоекономічної діяльності України свідчить те, що в державах Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР) зараз проживає майже половина людства. Крім економічної значимості, АТР відіграє одну з найсуттєвіших ролей у глобальній економіці, оскільки тут перетинаються інтереси США, Китаю, Японії, Росії, Індії. Швидке перетворення АТР у зону високої інтеграційної активності, економічного та політичного динамізму забезпечує йому лідерство у XXI столітті, котре вже багато експертів називають т. зв. тихоокеанською ерою. Вже власне цей факт обумовлює необхідність розширення наявності України в цьому регіоні, та більш активна орієнтація країни на захід у теперішній час пов’язана з можливостями отримання інвестицій, передачею технологій, досвіду управління, не виключаючи тих широких можливостей, які відкриваються перед нею на сході. Саме східні країни здатні поглинути майже всю номенклатуру українського машинобудівного експорту, а також могли б завантажити роботою її науково-технічний потенціал. В Україні є величезні можливості участі в реалізації великих енергетичних та інших промислових проєктів. Її інтеграція в систему економічних відносин з державами АТР потребує вирішення багатьох економічних та політичних проблем, затрати часу на адаптацію українського законодавства до вимог та специфіки регіону. Таким чином, з метою входження України у світовий простір вона повинна застосовувати принципи вільної торгівлі та дотримуватись у зв’язку з цим відкритості економіки.

Азіатський вектор зовнішньопромислового співробітництва має власні переваги: у промисловому комплексі немає наслідків асиметричної залежності; він сприяє диверсифікації економічних зв’язків України; практичну віддачу можна отримати в найкоротший термін. Проведене дослідження показує, що цей регіон можна використовувати для побудови промислових зв’язків і розміщення українських підприємств і технологій, на базі чого через певний час розвиватимуться транснаціональні корпорації з материнською компанією в Україні.

Основою міжнародної економічної інтеграції є насамперед відповідний рівень економічного розвитку. У своєму розвитку міжнародна економічна інтеграція проходить кілька етапів:

- 1 – зона вільної торгівлі;
- 2 – митний союз;
- 3 – спільний ринок;
- 4 – економічний союз;
- 5 – повна інтеграція [4, с. 76.].

Тому найвищого ступеня зрілості економічна інтеграція досягла в групі промислово розвинених країн, передусім у Західній Європі. Саме тут успішно функціонує Європейський Союз – єдине поки що об’єднання держав, розвиток інтеграційних процесів у якому, послідовно пройшовши чотири попередні фази (зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз) і розвинений валютний союз, що є найвищим ступенем економічної інтеграції. І, безумовно, етапи формування, еволюції ЄС, його організаційно-правова побудова, сфери діяльності, механізми прийняття рішень та забезпечення їх виконання є унікальним досвідом для

будь-яких міжнародних інтеграційних утворень, у т.ч. СНД.

Інтеграція є магістральним напрямом розвитку європейського континенту, який у третьому тисячолітті визначить ситуацію в Європі та її місце у світі. Інтеграція до європейських структур є стратегічною метою України, адже це один із найкращих способів реалізації національних інтересів побудови економічно розвиненої демократичної держави, зміцнення її позиції у світі.

Варто підкреслити, що Україна розміщується не лише між Заходом і Сходом Європи. Вона є ще й важливою чорноморською державою, південні кордони якої становлять частину південного узбережжя Європи, що тягнеться від Гібралтару до Кавказу. Про важливість саме південного напрямку для України свідчить її увага до Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), декларацію про створення якого 1992 року підписали керівники Албанії, Азербайджану, Болгарії, Вірменії, Грузії, Греції, Росії, Румунії, Туреччини, України. Важливою складовою ОЧЕС є:

по-перше, поєднання ресурсного потенціалу країн басейну Каспійського моря з промисловим потенціалом держав Центральної та Східної Європи, економіка яких уже перейшла у фазу зростання і потребує нових перспективних ринків. До того ж ОЧЕС як потенційно місткий внутрішній ринок зі значним науково-технічним потенціалом, на наше переконання, здатна бути з'єднувальною ланкою між Євросоюзом та новими перспективними ринками Центральної Азії і Кавказу;

по-друге, це перше велике інтеграційне угруповання країн постконфротаційного етапу розвитку світової економіки, яке може поєднати держави, що до останнього часу розвивалися, маючи різні політичні та економічні установки;

по-третє, до ОЧЕС увійшли новоутворені незалежні країни. З погляду основних інтеграційних критеріїв, ОЧЕС слід розцінювати як потенційну зону вільної торгівлі. Незважаючи на відмінності, що притаманні зовнішньоекономічній діяльності країн-учасниць ОЧЕС, проведення узгодженої експортно-імпоротної політики забезпечуватиме певний баланс інтересів у рамках основних пріоритетів.

На думку В. П. Горбуліна, можна визначити два вектори спрямованості зовнішньої політики посткомуністичних країн Європи [5, с. 34]:

а) прагнення до вступу в західні економічні та військово-політичні структури (ЄС, НАТО);

б) створення умов для тіснішої співпраці власне в регіоні Центральної та Східної Європи.

У першому випадку індивідуальні та спільні перспективи пов'язані з прискоренням реформ, економічним зростанням та ступенем зацікавленості Заходу цією частиною Європи.

Шанси розвитку регіональної інтеграції залежать від об'єктивних можливостей тіснішої співпраці, а також від переконаності держав (урядів, парламентів, суспільства) в її доцільності та необхідності.

Безумовно, регіон Центральної та Східної Європи є неоднорідним як в економічному, так і політичному аспекті, а країни, що належать до нього, суттєво різняться між собою. Тому розвиток інтеграційних процесів у цих країнах відбуватиметься, скоріше за все, в різношвидкісному режимі.

Внаслідок того, що найбільшого поступу в реформуванні економіки і

суспільства досягли Польща, Чехія, Угорщина, саме ці країни-лідери утворюють ядро, в якому спостерігається дедалі тісніша регіональна співпраця.

На Балканах, а також у нових незалежних державах Південного Кавказу процеси інтеграції і розвитку стримуються наявністю численних етнічних та політичних конфліктів, які, маючи певні історичні традиції, підігриваються нині цілком сучасними економічними та політичними інтересами.

Перша і головна проблема, що обумовлює підвищений інтерес науковців і громадськості до участі України в європейських інтеграційних об'єднаннях, полягає в тому, що зовнішньополітична діяльність України чітко обумовлена напрямом внутрішньополітичного розвитку нашої держави, відображає суперечності, притаманні всьому українському суспільству. Відповідно роль і місце України в тих чи інших наддержавках, міждержавних об'єднаннях, що діють або починають діяти в Європі, визначатимуться передусім внутрішнім становищем держави, її розвитком, прагненнями та можливостями. І навпаки, активна чи пасивна роль України в європейських інтеграційних процесах може стримувати чи прискорювати розвиток національної економіки, становлення основ громадянського суспільства, демократії. Відтак інтеграційна політика України є не чим іншим, як проекцією її державно-політичних прагнень на зовнішній світ, декларуванням нею своєї ролі серед народів Європи. Сьогоднішні реалії у взаємовідносинах України із світогосподарською сферою характеризується невідповідністю її економіки до високоєфективних форм зовнішньоекономічного співробітництва.

Важливо підкреслити, що інтеграція країни в глобальні економічні структури в контексті викладеного не може вважатися самоціллю, як і наприклад, хороші відносини з тими чи іншими міжнародними фінансовими інституціями, збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та іноземних інвестицій. Усі ці процеси можуть вважатися адекватними лише за умови, якщо вони сприяють зростанню конкурентоспроможності країни в найперспективніших секторах і галузях економіки, можуть прискорити розвиток за рахунок збільшення питомої ваги країни у процесі привласнення загальносвітового доходу [6, с. 78].

Україна має все необхідне для включення її у процеси регіоналізації міжнародного співробітництва. Безумовно, це передусім її вигідне гео економічне положення, яке надає їй важливу роль транзитної країни між Європою та Євразією. Україна займає велику територію на південному-сході Європи, має вихід до Азовського і Чорного морів, перебуває на перехресті торгових шляхів: з півночі Європи – на південь, на азійський і африканський континенти, в арабський світ, а також із заходу, з країн Європейського Союзу, на схід, у країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону, має сухопутний і морський кордон з великою кількістю сусідів.

У політичній сфері доцільно продовжити чітко виражену євроатлантичну стратегію з поступовим формуванням економічних передумов для поглиблення інтеграційних процесів у цьому напрямі. Стратегічною метою має стати укладання угоди про асоційоване членство в ЄС, прискорення входження України у фінансовий простір Європи. Також необхідно розробити неконфронтаційну стратегію взаємовідносин з СЕП (Росією, Білорусією та Казахстаном), підґрунтям якої мають бути виключно *прагматичні*, позбавлені риторики про єдність братніх народів відносини. Стратегія ЄС “ширша Європа-сусідство” є політично нейтральною,

але інституціонально корисною для України, яка таким чином отримала тайм-аут для створення реальних економічних передумов та впровадження необхідних інституціональних змін для євроінтеграції.

Література

1. Філіпченко А. С. Економіка зарубіжних країн / А. С. Філіпченко, В. А. Вергун. – К.: Либідь, 1996. – 308 с.
2. Чухно А. Проблеми теорії перехідного періоду: від командної до ринкової економіки / А. Чухно // Економіка України. – 1996. – № 4. – С. 10–17.
3. Чала Н. Д. Європейська інтеграція як фактор розвитку промисловості України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.01 “Економіка промисловості” / Н. Д. Чала. – К., 2005. – 21 с.
4. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Козик В. В., Пайкова Л. А., Даниленко Н. Б. – К.: Знання-Прес, 2000. – 277 с.
5. Горбулін В. П. Інтеграційні процеси та розвиток Центральної та Східної Європи / В. П. Горбулін // Стратегічна панорама. – 2003. – № 1. – С. 187.
6. Шнипко О. Постіндустріальна глобалізація: сутність, чинники, тенденції та суперечності розвитку / О. Шнипко // Економіст. – 2005. – № 4. – С. 76–79.

УДК 339.924 (477) : 061.1

Г. Г. Старостенко, Л. П. Подсядло
Національний університет державної податкової служби України,
Р. С. Квасницька
Хмельницький національний університет

СУЧАСНІ ФОРМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проаналізовано статистичні дані щодо експортно-імпортних операцій України з ЄС, розглянуті основні проблеми інтеграції України в світове господарство та досвід співтовариства для успішної інтеграції в Євросоюз.

Ключові слова: інтеграція, інвестиції, іноземний інвестор, співробітництво.

Проанализированы статистические данные относительно экспортно-импортных операций Украины с ЕС, рассмотрены основные проблемы интеграции Украины в мировое хозяйство и опыт сотрудничества для успешной интеграции в Евросоюз.

Ключевые слова: интеграция, инвестиции, иностранный инвестор, сотрудничество.

© Г. Г. Старостенко, Л. П. Подсядло, Р. С. Квасницька, 2009